

Zbabělci - rozbor díla k maturitě (2)

Kniha: Zbabělci

Autor: Josef Škvorecký

Přidal(a): KAN

Literární druh: epika

Literární žánr: generační román, částečně autobiografický

- kniha je uvozena dvěma citáty a prohlášením – vzájemně si odporují, a nechávají tak čtenáře na pochybách, zda je dílo smyšlené nebo zda se zakládá na pravdě

„Každé dílo, jež trvá, je vytvořeno ze samé podstaty své doby; umělec je sám nevybudoval; je v něm vypsáno, co vytrpěli, milovali, o čem snili jeho druhové. „ Romain Rolland

„Spisovatelovým řemeslem je mluvit pravdu.“ Ernest Hemingway

Oso

by a události líčené v této knize jsou naprosto smyšlené, a připomínají – li někomu osoby a události, které znal, jde o podobnost čistě náhodnou.

- generační román – román, v němž se střetávají dvě generace, generace „otců a synů“, generace, které se vzájemně nemohou pochopit

česká obdoba beat generation – mladí lidé, kteří pohrdali politikou. Nebyli komunisty ani antikomunisty,

nebyli zkrátka ničím. Z cyniků se sice stávají nakrátko hrdinové, a když jde do tuhého, pomohou Rusům v boji s Němci. Když si je však zapisují pro vyznamenání, uvedou falešná jména. Nestojí o oficiality, chtějí jen proplouvat životem plným jazzu a holek.

X

„generace, které odzvonilo“ – vlastenečtí maloměšťáci, kteří si v kritických dobách groteskně hráli na vojáčky. Mladí si nedovedou představit, že jejich otcové či známí by se měli stát hrdiny opravdového povstání.

"Recese to bude. Až náš fotr zavře kšeft a potáhne s flintou na Němce."

Nedoved jsem si představit nikoho ze známých střilet. Pana lékárníka nebo pana továrníka Krocana. Blbost.

Generační konflikt - na rozdíl od konfliktu mezi Čechy a Němci - nenachází v románu své řešení. Je podpořen motivem jazzu, který tvoří určitou hranici mezi oběma generacemi.

U dveří stál nějaký starý chlap s püllitrem piva a zíral na nás. Čet jsem mu myšlenky. Určitě to, co jsme vyluzovali, nepovažoval za hudbu. Jemu z očí zrovna koukaly baskřídlovky a hubu měl, jako kdyby s ní troubil do heligónu. Byl už nad smrti zkažen.

Doba vzniku: dílo napsáno v letech 1948 – 1949, ale vydáno až v roce 1958

- nejprve pozitivní kritiky, velmi brzy však bylo autorovi vyčteno, že „plive do obličeje“ hrdinům odboje ® Zbabělci byli staženi z prodeje, J. Škvorecký musel odejít z redakce Světové literatury, kde zastával funkci zástupce šéfredaktora

Název díla:

Za zbabělce nelze považovat ani Dannyho, ani další muzikanty ze swingové kapely – ti totiž nejsou ani zbabělci, ani hrdinové, ale jednoduše „normální kluci“, kteří chtějí hrát svou hudbu, imponovat holčkám a vytáhnout se před kluky z party. Zbabělce je třeba hledat v bývalých kolaborantech, kteří se na konci války opět stávají vlasteneckými Čechy a ze všech sil se snaží zapojit do boje proti německým okupantům. Největší zbabělci páchají v samém konci knihy i největší zvěrstva – viz mučení a brutální popravy zajatých Němců.

Místo děje: Kostelec (fiktivní jméno pro Náchod - rodiště Josefa Škvoreckého)

Kompozice:

- Chronologická, vypravěč v ich formě (jakýsi deník Dannyho Smiřického, za nímž můžeme vidět

Josefa Škvoreckého)

- román se odehrává během květnové revoluce, v rozmezí osmi dnů, 4. – 11. 5. 1945
- každý den tvoří jednu kapitolu (tzn. celkem 8 kapitol, poslední dny války)
popisné pasáže se prolínají s úseky úvahového charakteru a s dramatickými situacemi, kterých se Danny osobně účastní
- **dialogy s krátkými replikami** – charakteristické pro Škvoreckého texty; děj ožívují a přispívají k větší

autenticitě (věrohodnosti)

Škvorecký poprvé přichází s tzv. banalitou dialogů – tlachání o ničem, stejně jak v reálném životě

- autor neklade důraz na historické události, ale na vnitřní život vypravěče. Danny popisuje události, do nichž je částečně dobrovolně a částečně náhodně vtažen.
- Vyprávění přechází místy až v grotesku – např. Když německá stíhačka přeletí nízko nad městem, samozvaný velitel města, dřívější plukovník předválečné československé armády, dostane z úleku srdeční záchvat.
Dobrovolníci včetně Dannyho nejsou cvičeni ve zbraní (s níž neumí zacházet), ale jsou podrobováni nesmyslným procedurám a pořadovým cvičením. Absurdně působí i pravidelné pochůzky po městě, včele s „komickým“ doktorem Bohadlem

Hlavní motivy díla:

druhá světová válka, protifašistický odboj, květnové povstání, osvobození Rudou armádou – po válce vznikala dokumentární literatura nebo literatura pateticky opěvující hrdiny odboje; Škvorecký šokoval svým popisem zlomového období dějin z pohledu absolutně nehrdinského vypravěče

- láska, na svou dobu i výrazná erotičnost
- jazz - symbolizuje svobodný a ničím neomezovaný život

páskovství – frajeřina mladých kluků, jejich postoj k revoluci

Jazyk:

- hovorová i nespisovná čeština, čas od času vulgarismy – projevuje se především v dialogích

„Kluci, já **myslim**, že bude lepší, **dyž tam pudem**,“ řekl Benda.

„**Ponivač** máš strach, vid’?“ řekl Perlík.

„*Nemam. Ale co můžem sami dělat?*“

„*Tyhle bouchačky sme taky sehnali sami.*“

„*Nojo, ale až přijedou Esmani, tak sme vedle. Dyť kolik nás je.*“

„*Je nás dost, a když máš strach, tak zůstaň doma. Nebo di do pivováru.*“

„*Neser, čeče.*“

- nespisovná čeština se s češtinou spisovnou střídá podle situace - Danny v hovoru se svými rodiči, na rozdíl od komunikace se svými přáteli, mluví spisovně; jen málo nespisovných prvků se objevuje i v jeho komunikaci s cizími lidmi.

- anglicismy – mládež vzhlížela k angloamerické kultuře – „letěla“ americká hudba (jazz, swing), Angličané a Američané byli spojenci, osvoboditelé...; mluva mladých byla „prošpikována“ anglickými výrazy, časté jsou i odkazy na americké filmy;

např. „**Oukej**,“ řekl jsem, „tak jedem, ne?“

„**Redy?**“ zeptal se Fonda.

Zbylí čtyři Tommyové stáli na cestičce a dívali se na mě.

- hudební terminologie – např.:

*(...) a jak jsem dozpíval tenhle verš, zaječeli kluci nádhernou **disonancí** ve **fortissimu**. Fonda udělal na hubu mohutné **glissando** (...)*

- postavy jsou charakterizovány jazykem, kterým mluví – angličtí vojáci používají angličtinu, francouzští francouzštinu... ® věty v cizím jazyce jsou psány kurzívou

- v textu je odlišena spisovná němčina německých vojáků a počeštělá němčina Čechů. „Německá němčina“ zachovává správný pravopis, „česká němčina“ je psána foneticky:

Udělal jsem na ní vášnivej pohled a přistoupil jsem hodně blízko, až k ní, a povídal sem zase: „Ságn zý mýr, ist es wirklich dý rase? Nur dý rase? Nur dý naciójn?“ a vona nesklopila voči a ted' už nereagovala tak nacisticky divoce jako včera a řekla klidně: „Ja, opravdu je to jen to,“ a já sem povídal: „Ist es zó vychtyk?“

Podrobná charakteristika hlavních postav:

- Většina postav se objevuje a zase mizí, nejsou příliš psychologicky prokresleny

- výrazněji je rozvinuta jen jedna postava, místní kráska Irena, objekt Dannyho nenaplněné touhy ® i Irenu však poznáváme více z Dannyho představ, než ze skutečného děje románu

- o ostatních dívkách se dozvídáme jen to, že jsou hezké a pitomé
- jména většiny postav jsou přizpůsobena módní angličtině – Danny (Daniel). Hary, Benno...
 - **Danny** – dvacetiletý kluk, pásek a frajer, syn rodičů z vyšší střední vrstvy; hráč na saxofon v jazzové kapele; nemá žádné cíle a jeho plány do budoucna jsou spíše fantazírováním o jazzu a o milostných dobrodružstvích. Je zamilovaný do Ireny (nebo si to alespoň namlouvá), i když ví, že nemá šanci ji získat, protože ona je věrná svému příteli Zdeňkovi. Občas ji pronásleduje s téměř komickou posedlostí, a přesto se klidně miluje s jinými dívkami, kdykoli se naskytne příležitost. Všechny avantýry jsou pro něj jen dočasnými náhražkami pravé lásky, kterou hodlá najít v Praze. Jeho hlavní starostí je, jak vypadá a jaký dojem vzbuzuje u lidí ve svém okolí.

Působí, jako že revoluce mu je „šumák“, nebo v ní vidí pouze dobrou příležitost, jak se vytáhnout před kluky a Irenou. Jedinečná možnost vyzkoušet si střelbu z automatu a stát se v očích vytoužené dívky hrdinou. Přesto (anebo právě proto) je jedním prvních Čechů v Kostelci, kteří otevřeně čelí německým vojákům, a v nejdůležitějších chvílích revoluce se zaplete do jedné z nejnebezpečnějších akcí.

Podrobný obsah díla:

Do života dvacetiletého tenorsaxofonisty Dannyho vstupujeme ve chvíli, kdy zkouší s amatérskou jazzovou kapelou v hostinci Port Arthur. Tady má své přátele - trumpetistu Benna Mánese, který se vrátil z koncentračního tábora, kytaristu Harýka a pianistu Fondu, syna pozdějšího místního velitele československé armády v Kostelci, plukovníka Čemelíka.

Následující den vyráží s přáteli do ulic, kde se lidé předčasně radují, že mají zpět svobodu. Danny se jim vysmívá, ale i přesto se i on zapojuje do událostí - spolu s Bennem a Harýkem jde začernovat germánské nápisy. Němci se však ještě nevzdali a napětí ve městě trvá. To se ukáže ve chvíli, kdy němečtí vojáci pochodují městem, lidé před nimi zděšeně utíkají a preventivně stahují československé prapory. Danny v tu chvíli zažívá svůj „horký“ okamžik před poštou, kde hovoří s Irenou. Němci ho po rádoby vtípném kousku, jímž se chce zalíbit vytoužené Ireně, odvádějí do kosteleckého gymnázia, kde sídlí německá posádka. Propuštěn je odsud až po přímluvě doktora Šabaty.

V neděli se Danny dostává s kamarádem Přemkem a jeho ozbrojenou partou do kosteleckého pivovaru, který je centrem „revoluce“ a kde musí všichni příchozí odevzdat podle rozkazu plukovníka Čemelíka zbraně. Revoluci organizují ve městě představitelé městské smetánky, kteří se potřebují očistit od válečných hříchů (kolaborace). Nejprve se všemožně snaží, aby se prakticky nic nedělo, a když už se konečně mobilizují, tak jedině proto, aby vedli dobrovolníky ke zbytečnému hlídkování.

Všichni jsou rozděleni do šestičlenných hlídek, které mají zaručit klid ve městě. Jednotvárnost pochůzek naruší až potyčka Dannyho skupiny, kterou vede doktor Bohadlo, s komunisty. Vypukne rvačka, ale komunisté uprchnou. Městský štáb se nakonec dohodne s Němci o jejich nerušeném odchodu k Američanům.

V úterý 8. května město zaplaví uprchlíci různých národností. Danny se ujímá skupiny Angličanů a

postupně je se škodolibostí ubytována v nejlepších rodinách v Kostelci. K opravdovému střetu dochází až ve středu 9. května. Městem se rozšíří zpráva, že se blíží Rusové, ale před nimi zcela nečekaně vjedou do města německé tanky. Esesáci začnou brutálně útočit na obyvatelstvo a srážka si vyžádá i řadu životů. Danny se nejprve zúčastní divoké přestřelky u německého tanku, během níž zahyne jeho spolužák ze základní školy Hrob (možná jediný opravdový hrdina románu). Další akci podnikne s vůdcem partyzánů Přemou. Společně zlikvidují těžkým kulometem jeden z německých tanků.

Kniha pak končí přebráním revoluce komunisty, osvobozením Rudou armádou. Danny si sice vysloužil obdiv a políbení od Ireny, avšak zjišťuje, že ona stejně přes to všechno miluje Zdeňka a ne jeho. V závěru, 11. května, pak kapela koncertuje na kosteleckém náměstí.

K Rudé armádě cítí Danny nejprve respekt: *„Vzduch se naplnil jejich zápachem, zápachem nějaké tundry nebo tajgy a já ho začal do sebe sát a koukal jsem se po těch ošlehaných tvářích a připadalo mi neuvěřitelné, že opravdu existují tihle lidé, kteří nevěděli nic o jazzu a asi ani o dívkách, jen se valili s revolvery na zamaštěných zadnicích, zarostlí, s lahvema vodky v kalhotách, rozjaření, opilí, vítězní, nemyslíci na věci, na které jsem myslel já, úplně jiní než já a strašně cizí, a přece přitažliví.“* Pohled se ale rychle změní, když se vyprávění zaměří na popis sovětské vojenské vyšší vrstvy. Dannymu se protiví oslavy vítězství, při nichž představitelé místních revolucionářů a vysocí důstojníci Rudé armády vedou před shromážděnými občany Kostelce honosné řeči.

Více studijních materiálů najdete na [Studijni-svet.cz](https://studijni-svet.cz)

Vymazlené prezentace stáhnete na [Prezmania.cz](https://prezmania.cz)